

Heldenkoning van Schotland

Outlaw King brengt veertiende-eeuwse Schotse onafhankelijkheidsstrijd tot leven

Het zou zomaar kunnen dat de aanstaande brexit, populair in Schotland, iets te maken heeft met de hernieuwde belangstelling voor Schotse vrijheidsstrijders. William Wallace kenden we al langer door de film *Braveheart*, zij het in een nogal ahistorische gedaante. Nu kunnen Netflix-kijkers in de film *Outlaw King* kennismaken met zijn tijd- en strijdgenoot Robert the Bruce, die in 1306 koning van Schotland werd.

Nicole van der Steen
is redacteur van Kleio.

Robert the Bruce werd geboren in 1274 als oudste zoon van Robert de Brus, zesde heer van Annandale, een leenman van de Engelse koning Edward I. Een voorvader van hem, Robert de Brus I, was van Normandische afkomst en vestigde zich in 1124 in Schotland in het gevolg van koning David I. Als nazaten van deze David maakten Robert en zijn familie aanspraak op de Schotse troon. In de dertiende eeuw was de verhouding tussen Engeland en buurland Schotland naar middeleeuwse maatstaven vreedzaam. Schotse edelen als Robert en zijn vader bezaten landgoederen in Engeland en brachten veel tijd door aan het Engelse hof. Aan het einde van de eeuw brak echter de Eerste Schotse Onafhankelijkheidsoorlog uit, waarin een belangrijke rol was weggelegd voor William Wallace.

Alexander III, koning van Schotland, overleed in 1286. Zijn enige erfgenaam was zijn kleindochter Margaret, een Noors prinsesje dat in 1290 op zevenjarige leeftijd overleed, op weg naar haar Schotse bezittingen.

Dertien adellijke families betwistten elkaar nu het recht op de troon. Robert de Brus, vijfde heer van Annandale, de grootvader van de latere koning Robert I, was regent geweest tijdens de minderjarigheid van Alexander en aan hem gerelateerd, en ging er dus vanuit dat hij hem zou opvolgen. Zijn voornaamste tegenspeler was John Balliol, die eveneens afstamde van koning David I. Omdat de heren er samen niet uitkwamen en Robert zelfs een leger verzamelde, werd koning Edward I gevraagd te komen adviseren bij de keuze voor een koning. In de koningloze periode tussen 1290 en 1292 waren zes hoge edelen aangesteld als 'Guardians of Scotland'.

Edward dwong tijdens deze 'Great Cause' de Schotse edelen gehoorzaamheid aan hem te zweren op straffe van confiscatie van hun grondbezit. Hij liet beide pretendents veertig juryleden aanstellen en koos er zelf 24; op basis van hun adviezen zou hij de knoop doorhakken. In november 1292 viel de beslissing, ten gunste van John Balliol. Edward maakte al snel

Robert the Bruce in *Outlaw King*, koning en aanvoerder van de Schotse onafhankelijkheidsstrijd.

Bruikbare scènes

De gehele film bevat bruikbare beelden van het Schotse middeleeuwse landschap, boerenleven en kastelen.

- 00.07.25 - 00.13.00: het kasteel van Stirling wordt op het verzoeningsfeest verwoest met een geavanceerde reuzenkatapult; Roberts opstandigheid broeit al.
- 00.16.31 - 00.21.17: boeren brengen belasting naar het kasteel, Elizabeth redt een jongen en stuurt Robert weg. Roberts vader ziet in dat Edward onbetrouwbaar is en sterft.
- 00.24.40 - 00.40.43: Robert begint met zijn broers de opstand, doodt John Comyn en wordt gekroond. Edward begint de tegenaanval.
- 01.11.11 - 01.22.45: Robert besluit tot nietsontziende strijd na de moord op zijn broer en gevangenneming van zijn gezin.
- 01.32.45 - 01.50.56: voorbereidingen voor de slag bij Bannockburn; het enorme Engelse leger tegenover het zootje ongeregeld van Robert; twee totaal tegengestelde toespraken van de legerleiders; de slag zelf.

duidelijk dat hij deze zwakke koning als zijn vazal zag en Schotland als zijn eigendom. De oude Robert V stond, waarschijnlijk om een eed van trouw aan Balliol te ontlopen, zijn rechten op de Schotse troon af aan zijn zoon Robert VI. Diens vrouw Marjorie was overleden in hetzelfde jaar, waarna haar bezittingen in Carrick toevielen aan hun achttienjarige zoon, de Robert die bekend zou worden als Robert the Bruce en koning Robert I.

Schotse verzet gebroken

Al snel verslechterden de verhoudingen tussen beide koningen, met als breekpunt de eis van Edward aan John Balliol om troepen te leveren voor zijn oorlog tegen Frankrijk. In dit conflict kozen de Bruces de kant van de Engelse koning en trokken ze zich tijdelijk terug uit Schotland. Zodoende confisqueerde koning John Balliol in 1295 Carrick en het voorvaderlijk grondgebied Annandale en schonk deze aan John Comyn, heer van Badenoch en zoon van Balliols zuster. John Comyn was getrouwd met een nicht van Edward I en maakte ook aanspraak op de Schotse troon. In 1296 trouwde Robert the Bruce zijn eerste vrouw Isabella van Mar, die zou overlijden in het kraambed. Edward viel Schotland binnen in datzelfde jaar, zette John Balliol af en stelde Engelse bestuurders aan; opnieuw moesten de edelen hem trouw zweren. Het jaar daarop liet William Wallace voor het eerst van zich horen met een aanval op de Schotse hoofdstad Scone, waarna hij bij Stirling Bridge een Engels leger versloeg. Wallace werd een Guardian of Scotland, maar droeg deze titel in 1298 over aan Robert the Bruce (die hem deelde met zijn persoonlijke vijand

John Comyn) nadat hij was verslagen en ondergedoken, waarschijnlijk in Frankrijk. Na jarenlange invallen en belegeringen werd het Schotse verzet gebroken en onderwierpen de edelen zich opnieuw aan de Engelse koning.

Feminist avant la lettre

De film *Outlaw King* begint in 1304, als Edward I Stirling Castle heeft ingenomen, het laatste kasteel dat nog in Schotse handen was. Stuk voor stuk gaan de laatste edelen overstag, ook Robert, al is hij het er zichtbaar niet mee eens. Robert krijgt aan het diner dat de succesvolle afloop moet vieren de hand van de Engelse Elizabeth de Burgh aangeboden, met wie hij in werkelijkheid al in 1302 trouwde. Tijdens een speels duel met de Engelse kroonprins wordt besproken dat Wallace verdwenen is en ondergedoken zit. Over hem zegt Robert dat hij meer van zijn land dan van zijn leven houdt, waarop de Engelse kroonprins sneert dat dat niet voor de andere Schotse edelen geldt.

Elizabeth ontpopt zich in Roberts kasteel tot een feminist avant la lettre: als Engelse soldaten bruut binnenvallen om mannen voor Edwards leger mee te nemen, weet ze een jonge jongen uit hun handen te houden en aan zijn wanhopige moeder terug te geven. Daarmee oogst ze de bewondering van haar echtgenoot. Ze laat zich overigens op geen enkele manier intimideren.

Als Robert naar Berwick aan de Schotse grens reist om belasting te betalen aan Edward, blijkt William Wallace op gruwelijke wijze geëxecuteerd: een deel van zijn gevierendeelde lichaam is er tentoongesteld. Dat blijkt het sein voor een nieuwe opstand en Robert vormt een leger. In de kapel in Dumfries treft hij zijn concurrent John Comyn, die hij probeert over te halen een bondgenootschap te sluiten. Als deze hem aan Edward dreigt uit te leveren, steekt Robert hem dood. Nu wordt hij door Edward tot 'outlaw' (vogelvrij) verklaard en besluit de kroonprins – om zich tegenover zijn vader te bewijzen – hem koste wat het kost te verslaan, waarbij hij alle erecodes mag schenden. Intussen wordt Robert in Scone tot koning der Schotten gekroond. ►

Roberts echtgenote Elizabeth laat zich door niets en niemand intimideren.

Rechts: Dit is Robert the Bruce écht! Zo beweren Schotse wetenschappers die in 2006 op basis van zijn schedel deze digitale reconstructie van zijn gezicht maakten. Onder: Robert the Bruce wordt al sinds de middeleeuwen vereerd. Dit standbeeld van hem staat in Bannockburn, waar hij zijn befaamde slag tegen de Engelsen won. Foto: Martin Kraft.

De opstand verloopt niet erg soepel: het Engelse leger slacht dat van Robert midden in de nacht af bij Methven, omdat Robert zo naïef is om de Britse generaal Valence op zijn woord te geloven als hij zegt dat zij elkaar de volgende dag zullen treffen. Het kost hem grote moeite opnieuw mannen te ronselen. Zijn broer Alex sneuvelt en zijn broer Neill, die zijn vrouw en dochter beschermde, wordt op gruwelijke wijze geëxecuteerd. Zijn vrouw wordt in Engeland gevangengezet en, als ze weigert zich tegen haar man te keren, in een kooi buiten een kasteel gehangen. Bezeten van wraak veroveren Robert en zijn mannen nu kasteel na kasteel terug op de Engelsen, terwijl intussen Edward I sterft en zijn zoon oprukt met een enorm leger. De film eindigt met Roberts onwaarschijnlijke overwinning in de Slag bij Bannockburn, waar de Schotten de Engelsen het moeras in lokken en enorme verliezen toebrengen. Dit blijkt een keerpunt in de strijd.

Gangbare vorm van executie

Inmiddels is het 1314 en blijken in krap twee uur film ongemerkt tien jaren verstreken. Afgezien van de grote stappen door de tijd, die voor een film eigenlijk onontkoombaar zijn, blijken veel gebeurtenissen overeen te komen met de historische werkelijkheid. Robert the Bruce voerde een uitputtende maar succesvolle guerrillastrijd tegen de Engelsen, zonder ooit een traditionele veldslag te leveren. De weerspannige adellijke dames uit Roberts familie werden inderdaad in kooien aan de buitenmuren van kastelen gehangen: zijn zuster Mary en zijn vrouw Elizabeth hebben vier jaar in die toestand doorgebracht, van de acht die ze in totaal werden vastgehouden. De expliciet getoonde manier waarop broer Neill aan zijn einde komt, was destijds een gangbare vorm van executie voor verraders. Die werden opgehangen en vlak voor hun dood weer op de grond gezet, waarna ze bij bewustzijn werden gecastreerd, hun buik werd opengesneden en hun ingewanden voor hun ogen geroosterd. Vervolgens werd hun hoofd afgehakt en hun lichaam in vier delen gehakt. Zo kwam ook William Wallace aan zijn einde. Deze filmmaker is niet huiverig voor een beetje bloedvergieten, maar extreem wordt het niet: de nadruk ligt meer op een zo accuraat mogelijke weergave van de gebeurtenissen dan op sensatie.

Voortschrijdend inzicht doet veel voor hedendaagse historische films: de personages dragen bijvoorbeeld geen geromantiseerde kostuums, maar realistische kleding die in de tijd past. Na weken rondschiemen kun je Roberts gewatteerde tunieken bijna ruiken. Nu is Chris Pine waarschijnlijk mooier dan de echte Robert was, maar dat mag in een film. Het hoofd van Robert the Bruce is in 2016 digitaal gereconstrueerd, op basis van een afgietsel van zijn in 1818 in Dunfermline Abbey teruggevonden schedel. Hij moet een vrij grof gezicht hebben gehad. De schedel heeft een litteken in de linker wenkbrauw, waarschijnlijk van een zwaardhouw. Overdreven accuraat is dan wel dat Chris Pine de gehele film rondloopt met dat litteken, zonder dat we er de herkomst van meekrijgen. Hij heeft in elk geval het juiste, krachtige

Websites

Er is op internet veel te vinden over Robert the Bruce.

Enkele goede, informatieve websites zijn:

Achtergrondinformatie op History Extra via tiny.cc/5dl02y.

Robert the Bruce op Wikipedia: tiny.cc/brs02y.

Artikel in The Guardian over een gezichtsreconstructie van The Bruce: tiny.cc/6rs02y.

De ontdekking van het graf van Robert the Bruce op Wikipedia: tiny.cc/mss02y.

Wat gebeurde er echt in Bannockburn? Artikel van Forces Network: tiny.cc/zss02y.

postuur: Robert was voor middeleeuwse begrippen erg groot, gespierd en gezond, zoals blijkt uit zijn goed bewaard gebleven skelet.

Hoffelijk

Zo goed als op uiterlijkheden is gelet, zo anachronistisch is Roberts karakter vormgegeven. We zien een bedachtzame, invoelende, uiterst beheerste man die zijn bijzonder assertieve vrouw op handen draagt. Omdat ze pas achttien is en hem pal voor de huwelijksvoltrekking voor het eerst ontmoet, stelt hij de huwelijksnacht nog even uit. Wat heet: hij laat zich nog weken wegsturen bij haar kamerdeur, tot hij aan de vooravond van de geplande Slag bij Methven toch maar eens voorzichtig aandringt. Wellicht was Robert, opgevoed volgens adellijke normen, inderdaad hoffelijk tegenover vrouwen, maar hier zien we een man naar het eenentwintigste-eeuwse ideaalbeeld, dat in de middeleeuwen simpelweg niet bestond. De echte Robert moet wel hoog ontwikkeld zijn geweest en goed thuis in de literatuur van zijn tijd. Hij schijnt zijn strijdmakkers verhalen te hebben voorgelezen tussen hun guerrilla-acties door. Daarbij sprak hij minstens vier talen: Schots, het Normandisch-Franse dialect, Frans en Engels.

Dat in een publieksfilm de contrasten tussen de personages groot zijn, is ook niet vreemd: tegenover de alleszins nobele Robert staat de nare, gefrustreerde kroonprins Edward, die door zijn vader zo stelselmatig wordt gekleineerd dat hij bij de minste aanleiding ontspoord in drift en wreedheid. Na de Slag bij Bannockburn komt zijn ware aard naar boven: kronkelend in de modder schreeuwt hij om hulp, en wat doet Robert? Hij laat hem gaan, kreupel en vernederd.

Van Robert the Bruce is bekend dat hij minder nobel en standvastig was dan de film wil doen geloven. Waar het filmpersonage constante opstandigheid uitstraalt, kon de echte familie Bruce snel wisselen van partij: vaak vocht die aan Engelse zijde mee tegen de Schotse edelen. Pas na de dood van Wallace in augustus 1305 bleek Edward I de bedoelingen van Robert te wantrouwen. Die had inderdaad bondgenootschappen gesloten met andere Schotse edelen tegen het Engelse gezag. John Comyn was in werkelijkheid resoluter in zijn verzet tegen Edward. Dat hij in 1305 een overeenkomst met Robert sloot om zijn claim op de troon op te geven ten gunste van Robert staat niet vast, evenmin als de bewering dat hij die begin 1306 aan Edward bekendmaakte en daarom werd gedood. Het is evengoed mogelijk dat Robert van deze bijzonder machtige concurrent af wilde, die bovendien meer recht op de Schotse troon kon doen gelden.

Kortom: Robert the Bruce is in Schotland sinds de middeleeuwen een legendarische held, aan wie nog niet eerder een hele film werd gewijd. Nu die film er is en Schotland opnieuw een vorm van onafhankelijkheid te bevechten heeft, komt dit opvallend positieve beeld niet uit de lucht vallen. Maar dat de film mooi gemaakt is en geprobeerd is een correct beeld van de veertiende eeuw te scheppen maakt hem zeker de moeite waard. ■

Modder, water, moerassen: het Schotse landschap speelt een cruciale en ook reddende rol in de strijd tegen de Engelsen.

Outlaw King

Duur: 117 minuten

Regie: David Mackenzie

Met: Chris Pine, Aaron Taylor-Johnson en Florence Pugh

